

อะไรคือการอธิบายและการทำความเข้าใจในการศึกษาทางสังคมศาสตร์:

มุมมองในการศึกษาสังคมและผลต่อการศึกษารัฐการการเมือง

**What is Explanation and Understanding in Social Studies?:
Approaches to Studying Society and the Implications for Political Philosophy**

ญาเรศ อัครพัฒนานุกุล*

Yared Akarapattananukul*

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Department of Political Science, Faculty of Political Science and Law, Burapha University, Thailand

ABSTRACT

The purpose of this paper is to discuss the relationship between ‘explanation’ and ‘understanding’ in social studies from three main perspectives: the support of explanation in social studies in the same way as a scientific inquiry; the support of understanding and interpretation of social relations in terms of a ‘meaningful life and meaningful language’; and the support of the coexistence between explanation and understanding as the main method for social inquiry. The way in which the coexistence or the dichotomy between these two accounts is formulated depends upon one’s basic epistemological principle which reflects one of the most controversial topics in the philosophy of social science; that is to say, it involves the debate of whether social researchers can use the method of inquiry in the same way as natural science. Given the foregoing, I argue that both explanation and understanding give significance to social studies and political philosophy whether one account might be considered more than another account. The implication of this study is to provide an adequate account on social realities and political philosophy that we seek to understand.

ARTICLE INFO

Article history:

Received 16 September 2019

Received in revised form

15 December 2019

Accepted 17 December 2019

Available online

22 April 2020

Keywords:

Explanation (การอธิบาย),

Understanding (การทำความเข้าใจ),

Interpretation (การแปลความหมาย),

Meaning (ความหมาย),

Social Studies (การศึกษาทางสังคม)

*ผู้เขียนที่ให้การติดต่อ

E-mail address: yared.ak@bua.ac.th, yingyared@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มุ่งพิจารณาถ้อยถึงแนวทางการศึกษาทางสังคมผ่านมุมมองที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่าง ‘การอธิบาย’ และ ‘การทำความเข้าใจ’ หลัก ๆ สามแนวทาง ได้แก่ แนวทางที่สนับสนุนการอธิบายเพื่อใช้ในการศึกษาทางสังคมในลักษณะเดียวกับการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ แนวทางที่สนับสนุนการทำความเข้าใจและการตีความความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างมนุษย์ในฐานะของชีวิตและภาษาที่เต็มไปด้วยความหมาย และแนวทางที่สนับสนุนการไปด้วยกันได้ของการอธิบายและการทำความเข้าใจ โดยแนวทางต่าง ๆ ข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นแนวทางที่สนับสนุนการไปด้วยกันได้ระหว่างวิธีการทั้งสองวิธี หรือแนวทางที่ให้ความสำคัญกับความแตกต่าง ล้วนขึ้นอยู่กับหลักการพื้นฐานของการแสวงหาความรู้ที่แตกต่างกัน อันสะท้อนให้เห็นถึงประเด็นถ้อยถึงที่สำคัญที่สุดประเด็นหนึ่งในทางปรัชญาสังคมศาสตร์ นั่นก็คือ ข้อถ้อยถึงที่ว่า นักวิจัยทางสังคมสามารถใช้วิธีการในการค้นหาความรู้ในแนวทางเดียวกับวิทยาศาสตร์ธรรมชาติได้หรือไม่ จากแนวทางต่าง ๆ ดังกล่าว ผู้ศึกษาเสนอว่าทั้งการอธิบายและการทำความเข้าใจล้วนมีนัยสำคัญต่อการศึกษาด้านสังคมศาสตร์และปรัชญาการเมือง แม้ว่าในแต่ละการศึกษาอาจจะมีการให้คำน้ำหนักที่แตกต่างกันก็ตาม ประโยชน์หรือนัยของบทความวิชาการนี้ นำไปสู่การแสวงหาเพื่อทำความเข้าใจข้อเท็จจริงทางสังคมและการศึกษาปรัชญาการเมืองในระดับที่เพียงพอและเหมาะสมต่อการศึกษาด้านสังคมศาสตร์ต่อไป

บทนำ

ความสัมพันธ์ระหว่างการอธิบาย (Explanation) และการทำความเข้าใจ (Understanding) ถือเป็นพื้นฐานสำคัญประการหนึ่งในการศึกษาวิจัยทางสังคม โดยเกี่ยวข้องกับการตั้งคำถามที่ว่า การวิจัยต่าง ๆ ทางสังคมมีความเป็นศาสตร์และสามารถใช้วิธีการศึกษาหาความรู้เช่นเดียวกับวิทยาศาสตร์ธรรมชาติได้หรือไม่ หรือมีแนวทางในการศึกษาเฉพาะของตนเองที่แตกต่างจากวิทยาศาสตร์อย่างไร รวมทั้งการตั้งคำถามที่ว่า ระหว่างการอธิบาย กับ การทำความเข้าใจ อะไรที่ถือเป็นศูนย์กลางในการศึกษาทางสังคมศาสตร์มากกว่ากัน ถึงแม้ว่าคำถามทั้งสองคำถามนี้จะเพิ่งได้รับความสนใจเมื่อไม่นานมานี้ และตัวคำศัพท์เองก็เพิ่งถูกรื้อฟื้นขึ้นมาหลังจากที่กลายเป็นคำที่สูญหายไป (dead) เป็นเวลานาน ความแตกต่างระหว่างคำถามทั้งสอง ก็ยังถูกหยิบยกขึ้นมากล่าวถึงบ่อยครั้งในการศึกษาปรัชญาทางสังคมศาสตร์สมัยใหม่ โดยเฉพาะการศึกษาผ่านความสัมพันธ์ระหว่าง *erklären* (การอธิบาย) และ *verstehen* (การทำความเข้าใจ) ในภาษาเยอรมัน (Moon 1977, 183) ในด้านหนึ่ง ปรากฏการณ์ทางวิทยาศาสตร์มักจะถูก อธิบาย ผ่านความสม่ำเสมอของปรากฏการณ์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์ที่เราสามารถเห็นหรือสัมผัสได้ แต่ในอีกด้านหนึ่งขององค์ความรู้ เราจะพบความหลากหลายของการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม ซึ่งนอกจากจะถูก อธิบาย ผ่านความสม่ำเสมอของปรากฏการณ์แล้ว ยังมีส่วนที่สามารถ เข้าใจ ได้ผ่านวิธีการที่หลากหลาย เช่น การพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างผู้ศึกษาและผู้ถูกศึกษา หรือแม้กระทั่งการที่นักวิจัยนำตัวเองเข้าไปร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการศึกษา นักสังคมศาสตร์ส่วนหนึ่งจึงเห็นด้วยกับมุมมองที่ว่า เราจะต้องค้นหาและ เข้าใจ ความหมายของการกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์ที่นอกเหนือไปจาก การอธิบาย แบบที่ใช้ในทางวิทยาศาสตร์ ทั้งในแง่ของการอยู่ภายใต้กรอบทางสังคมที่พวกเขาดำรงอยู่ และในแง่ของเจตนาเบื้องหลังของผู้แสดงพฤติกรรมดังกล่าว (Moon, 1977: 184) ทั้งนี้ เป็นเพราะมนุษย์ไม่ได้เป็นผู้ สร้าง รูปแบบของปรากฏการณ์

หรือความสัมพันธ์ต่าง ๆ ตามธรรมชาติ เชกเช่นเดียวกับที่พวกเรา สร้าง รูปแบบของการกระทำและความสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งรวมถึงการที่เราได้ สร้าง รูปแบบต่าง ๆ ของสถาบันทางสังคมที่ใช้กำหนดความสัมพันธ์ดังกล่าวด้วย ด้วยเหตุนี้ ความแตกต่างระหว่างจุดยืนของ การอธิบาย และ การทำความเข้าใจ ในการศึกษาทางสังคม จึงถือเป็นผลสะท้อนจากความแตกต่างของหลักการพื้นฐานในแนวทางและวิธีการแสวงหาความรู้ นั่นเอง

บทความนี้ประกอบไปด้วยข้อถกเถียงหลัก ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การอธิบาย และ การทำความเข้าใจ ทั้งหมดสอง ส่วนด้วยกัน ส่วนแรก ผู้ศึกษามุ่งศึกษาแนวทางหลักในการมองความสัมพันธ์ระหว่างคำทั้งสองคำนี้ในการศึกษาทางสังคมศาสตร์ โดยผู้ศึกษาเสนอแนวทางหลักสามประการ ได้แก่ ประการแรก แนวทางที่สนับสนุนการศึกษาทางสังคมด้วยวิธี การอธิบาย ผ่านการสร้าง กฎ ในแบบวิทยาศาสตร์ ประการที่สอง แนวทางที่สนับสนุนการศึกษาทางสังคมด้วยวิธี การทำความเข้าใจ ผ่าน การตีความ (interpretation) อันเนื่องมาจากมุมมองที่ว่าชีวิตและภาษาเป็นสิ่งที่เต็มไปด้วยการให้ความหมาย และประการสุดท้าย แนวทางที่สนับสนุนทั้ง การอธิบาย และ การทำความเข้าใจ ร่วมกัน ภายใต้แนวทางทั้งสามแนวทางนี้ ผู้ศึกษาเสนอมุมมองของตนเองในข้อพิจารณาส่วนที่สองของบทความนี้ โดยผู้ศึกษาเชื่อว่า แม้ว่าฐานคิดและความเป็นธรรมชาติของแนวทาง การอธิบาย และ การทำความเข้าใจ จะมีความแตกต่างกัน แต่ในการศึกษาทางสังคมศาสตร์ในแต่ละครั้ง เราไม่สามารถแยกแนวทางทั้งสองออกจากกันอย่างชัดเจนและเด็ดขาดได้ ทั้งนี้ ผู้ศึกษาจะได้อธิบายข้อพิจารณาทั้งสองประเด็นดังกล่าวในหัวข้อต่าง ๆ ต่อไปนี้

ความสัมพันธ์ระหว่าง การอธิบาย และ การทำความเข้าใจ ในทางสังคมศาสตร์

แนวทางที่สนับสนุน การอธิบาย ผ่านการสร้าง กฎ แบบวิทยาศาสตร์

แนวทางของการศึกษาแนวทางแรกนี้ ตั้งอยู่บนฐานคิดที่ว่า ปรัชญาการณต่าง ๆ ภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ถูกกำหนดโดย ‘กฎหมายสังคม’ (social law) เชกเช่นเดียวกับปรัชญาการณทางธรรมชาติที่ถูกกำหนดโดยกฎธรรมชาติ (natural law) นอกจากนี้ ปรัชญาการณทางสังคมดังกล่าว เป็นสิ่งที่สามารถสัมผัสได้ มีอยู่จริง และ ชั่ง ตวง วัด ได้ เช่นเดียวกับปรัชญาการณทางวิทยาศาสตร์ ดังนั้น การศึกษาทางสังคมศาสตร์ จึงสามารถใช้หรือ ‘เลียนแบบ’ วิธีการศึกษาในแนวทางเดียวกันกับการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เพื่อค้นหา กฎ ที่อยู่เบื้องหลังปรัชญาการณนั้น ๆ ได้ โดยแนวคิดหลักที่สนับสนุนการอธิบายแบบเชิงเหตุเชิงผลนี้สามารถพบได้ในมุมมองของแนวคิดแบบปฏิฐานนิยม (Positivism) (Limmanee, 2542: 5) โดยการศึกษาในหัวข้อนี้ จะแบ่งการพิจารณาออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) David Hume กับแนวคิดปฏิฐานนิยม 2) J. S. Mill และ C. G. Hempel กับ กฎ ของความสัมพันธ์ทางสังคม และ 3) การศึกษาทางสังคมกับการอธิบายทางสังคมศาสตร์: ข้อถกเถียงและความท้าทาย

David Hume กับแนวคิดปฏิฐานนิยม

แนวทางการหาความรู้แบบปฏิฐานนิยม ได้รับอิทธิพลหลักจากแนวคิดปฏิฐานนิยมเชิงตรรกะ (Logical Positivism) โดยมี David Hume (ค.ศ. 1711 – 1776) เป็นนักคิดคนสำคัญที่ถูกจัดให้อยู่ภายใต้

แนวทางการศึกษานี้ Hume นักปรัชญา นักประวัติศาสตร์ และนักเศรษฐศาสตร์ ยุครู้แจ้ง (Enlightenment) ชาวสก็อตแลนด์ เป็นหนึ่งในผู้มีอิทธิพลต่อการพัฒนาแนวคิดประจักษ์นิยมในยุคต่อ ๆ มา ในงานเรื่อง *A Treatise of Human Nature* (1739: 6) Hume พยายามที่จะสร้างกฎทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติของมนุษย์ที่สามารถตรวจสอบพื้นฐานทางจิตวิทยาเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ และการให้เหตุผลต่าง ๆ เชิงอภิปรัชญา (Metaphysics) ในทางสังคมศาสตร์ให้ได้ อย่างไรก็ตาม Hume ปฏิเสธและตอบโต้แนวคิดที่ว่า พฤติกรรมมนุษย์เกิดขึ้นและแสดงออกอย่างมีเหตุมีผล (reason) ดังเช่นที่นักปฏิฐานนิยมโดยทั่วไปยึดถือสำหรับ Hume แล้ว พฤติกรรมมนุษย์เกิดขึ้นจากอารมณ์ความต้องการ (passion) มากกว่าเหตุผล อีกทั้งความน่าเชื่อถือของการให้เหตุผลเชิงอุปนัย (inductive reasoning) และความสอดคล้องระหว่างสาเหตุและผล (causality) เป็นสิ่งที่ถูกอธิบายผ่านความคุ้นชิน (custom) และพฤติกรรมซ้ำ ๆ ภายในของมนุษย์ ซึ่งสามารถค้นพบได้ผ่านการใช้ประสบการณ์เท่านั้น มากกว่าจะเป็นสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมและมีเหตุผล (justification and rationality) (Hume, 1739: 271)

กล่าวอีกอย่างก็คือ Hume สร้างข้อตระหนักว่า การศึกษาเชิงประจักษ์ในทางสังคมศาสตร์มีข้อจำกัดที่เกิดขึ้นจากการที่ข้อค้นพบของความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลนั้นไม่สามารถสร้างข้อสรุปของ ‘เหตุปัจจัยและผลจากเหตุปัจจัย’ (causation) ที่แท้จริง ได้ เนื่องจากเราไม่สามารถปฏิเสธปัจจัยแทรกซ้อนของปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นจากความบังเอิญ หรือความไม่ตั้งใจ ได้ (Hume, 1739: 274, 337 – 338) ดังนั้น การอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์จึงเป็นสิ่งที่สืบเนื่องมาจาก ‘ความเชื่อมโยงต่อเนื่องอย่างมั่นคง’ (constant conjunction) ของเหตุการณ์ต่าง ๆ มากกว่าความเป็นเหตุเป็นผลที่เป็นความจริงแท้ระหว่างกัน (Hume, 1739: 27, 244 – 245) และสิ่งที่นักสังคมศาสตร์คงทำได้จึงเป็นเพียงการค้นหาและสรุปผลความสัมพันธ์ (correlation) ระหว่างสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก่อนและหลัง ตั้งแต่สองสิ่งขึ้นไปเท่านั้น (Hume, 1739: 228, 289) และการค้นหาความสัมพันธ์ดังกล่าว ก็เป็นสิ่งที่กระทำได้โดยผ่านการใช้ประสบการณ์นั่นเอง นอกจากนี้ จากแนวคิดดังกล่าว เรายังอาจกล่าวได้อีกว่า การคาดการณ์อนาคตจากอดีตนั้น จำเป็นที่จะต้องตั้งสมมติฐานเบื้องต้นว่าสิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคตเป็นสิ่งที่สอดคล้องหรือคล้ายคลึงกับสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีต ไม่ใช่สิ่งที่มีพื้นฐานหรือรากฐานมาจากอดีตแต่อย่างใด นักสังคมศาสตร์ที่ดำเนินตามแนวทางนี้ เช่น งานศึกษาของ Murdock (1949) แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการสร้าง กฎ ที่ใช้ได้ทั่วไปจากการศึกษารูปแบบต่าง ๆ ของการแต่งงาน ชีวิตหลังการแต่งงาน การหย่าร้าง และรูปแบบของครอบครัว ซึ่งการศึกษานี้ไม่ปรากฏความเชื่อมโยงระหว่างพฤติกรรมหรือการกระทำ (action) ของมนุษย์ และเหตุผล (reason) จากการทำดังกล่าวเลย

J. S. Mill และ C. G. Hempel กับ กฎ ของความสัมพันธ์ทางสังคม

J. S. Mill (ค.ศ.1806 – 1873) สนับสนุนแนวคิดของ Hume และนักปรัชญา ยุครู้แจ้งทั้งหลาย โดยยืนยันว่า ศาสตร์ ของธรรมชาติมนุษย์เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ (Salmon, 1989: 384) Mill เชื่อว่าความคิดและความรู้สึกต่าง ๆ ของมนุษย์ ก็คือจุดเริ่มต้นของ สาเหตุ/ที่มา ของการกระทำของพวกเขา ด้วยเหตุนี้ เราจึงสามารถค้นหา กฎ ของความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันระหว่างความคิดและการกระทำของมนุษย์ในทาง

เดียวกับการมองรูปแบบของข้อสรุปที่เราใช้ค้นหาความสัมพันธ์ของเหตุและผลในโลกทางฟิสิกส์ โดยสามารถทำได้ผ่านการค้นหาแบบแผนที่สัมพันธ์ของความสัมพันธ์ระหว่างความคิดและการกระทำของมนุษย์ ซึ่งต่อมาเป็นที่รู้จักกันในชื่อของ ‘ตัวแบบของกฎทั่วไปที่ครอบคลุมในการอธิบายทั้งหมด’ (a covering-law model of explanation) (Salmon, 1989: 385) แต่ Mill ยอมรับว่า ในบางครั้ง การหา กฎ จากเหตุและผลทางสังคมศาสตร์เป็นไปได้ยาก จากการที่ กฎ ซึ่งควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ไม่ได้แสดงออกมาให้เห็นเชิงประจักษ์เป็นหลัก บางครั้งก็ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่ผู้ศึกษาไม่สามารถรู้ได้หรือไม่มีความรู้ได้ อีกทั้งยังมีทิศทางที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา จึงอาจทำให้สาเหตุหรือต่าง ๆ ที่เด่นชัดกว่า ถูกพบได้ง่ายกว่า และถูกทำให้เข้าใจผิดว่าเป็นสาเหตุหลัก ซึ่งนำไปสู่ความผิดพลาดในการสร้าง กฎ ของความสัมพันธ์ทางสังคม และความผิดพลาดในการทำนายสิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต นั่นเอง (Salmon, 1989: 384)

เช่นเดียวกับ C. G. Hempel (ค.ศ. 1905 – 1997) ผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการศึกษาแบบปรากฏการณ์นิยมเชิงตรรกะ (logical empirical) ซึ่งเสนอการใช้มุมมองเชิงอภิปรัชญา (Metaphysics) เพื่อเป็นฐานในการทำ ความเข้าใจศาสตร์และการใช้ภาษา สำหรับ Hempel แล้ว แนวทางการ อธิบาย ทางสังคมศาสตร์สามารถกระทำได้ผ่านการสร้าง กฎ ที่ใช้ได้ทั่วไป แต่แนวคิดของ Hempel แสดงให้เห็นข้อแตกต่างจากมุมมองของ Hume ในเรื่องของการค้นหาสาเหตุ ที่นำไปสู่ผลหรือพฤติกรรมของมนุษย์ กล่าวคือ ในขณะที่ Hume ไม่เห็นด้วยกับมุมมองที่ว่า พฤติกรรมของมนุษย์แสดงออกอย่างมีเหตุผล Hempel กลับยืนยันถึงความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงระหว่าง กฎ เหตุผล และพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ โดยนัยนี้ การอธิบายทางสังคมศาสตร์จึงไม่แตกต่างจากการอธิบายทางวิทยาศาสตร์อย่างฟิสิกส์แม้แต่น้อย เนื่องจาก กฎ และเงื่อนไขเบื้องต้นบางประการของทั้งสองศาสตร์ ประกอบขึ้นจากสมมติฐานที่มีลักษณะเป็นโครงสร้างเชิงตรรกะเช่นเดียวกัน และต้องการคำอธิบายบางอย่างต่อไปไม่ต่างกันด้วย (Salmon, 1989: 387) สำหรับ Hempel แล้ว ถึงแม้ กฎ ทั่วไป ของการอธิบายทางสังคมศาสตร์นี้ มีความเป็นไปได้ที่จะไม่ได้เชื่อมโยงกันระหว่างเหตุและผลอย่างสมบูรณ์ (noncausal explanatory laws) แต่อย่างน้อยที่สุด เราจะสามารถอธิบายการกระทำของมนุษย์ได้ เมื่อการกระทำนั้นดำเนินไปอย่างสอดคล้องกับคำอธิบายตามจริง ที่อยู่ภายใต้ กฎ บางอย่างอย่างน้อยหนึ่งกฎ (Salmon, 1989: 385 – 386)

การอธิบายทางสังคมศาสตร์: ข้อถกเถียงและความท้าทาย

มุมมองต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น สนับสนุนแนวทางการศึกษาทางสังคมศาสตร์แบบการอธิบาย (explanation) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางสังคม ทั้งในรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่เกิดขึ้นก่อนและหลัง (correlation) ตามแนวคิดของ Hume หรือความสัมพันธ์แบบเป็นเหตุเป็นผล (rationality) ดังเช่นแนวคิดปฏิฐานนิยมทั่วไป การอธิบายทางสังคมศาสตร์ในลักษณะนี้ได้ดึงตัวเองออกห่างจากการหาความรู้ทางสังคมศาสตร์แบบแนวทางการตีความ (interpretation) โดยชี้เฉพาะว่า ‘โลกทางสังคม’ (social world) ดำรงอยู่อย่างเป็นอิสระจากความรู้ของมนุษย์ และการศึกษาทางสังคมศาสตร์จะกระทำได้ผ่านการอธิบายความสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและสามารถสังเกตได้ในเชิงประจักษ์เท่านั้น โดยความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าว หากเกิดขึ้นซ้ำ ๆ กัน ก็จะนำไปสู่การสร้างกฎ

ที่ใช้ได้ทั่วไป เพื่อนำไปคาดเดาปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตต่อไป (Marsh and Stoker, 2010: 9) ในขณะที่เดียวกัน แนวทางการศึกษานี้ก็ไม่สนใจการศึกษาแบบแนวทางการทำความเข้าใจ (understanding) ซึ่งเป็นการศึกษา *เจตนา* (intention) ที่อยู่เบื้องหลังความสัมพันธ์นั้น เพราะไม่ใช่สิ่งที่เห็นได้ สัมผัสได้ ในเชิงประจักษ์ หรือในอีกทางหนึ่ง ก็มองว่า *เจตนา* เป็นสิ่งที่ค้นหาได้เพียงวิธีเดียวเท่านั้น ซึ่งก็คือการค้นหาผ่านการแสดงออกเชิงประจักษ์ นั่นเอง ดังนั้น ผู้ศึกษาแนวทางการศึกษานี้ จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะให้ความสนใจเฉพาะการตั้งคำถามเชิงประจักษ์ (empirical questions) ซึ่งเป็นคำถามที่ปราศจากอคติหรือค่านิยมต่อสิ่งที่ศึกษา (objective) และเต็มใจที่จะให้ความสำคัญกับการตั้งและตอบคำถามเชิงปทัฏฐาน (normative questions) ในลักษณะของการตั้งสมมติฐาน (hypothesis) ที่เจือปนไปด้วยการให้ *คุณค่า* บางประการผ่านประสบการณ์ส่วนตัวของผู้ศึกษา (Moon, 1977: 184; Marsh and Stoker, 2010: 193 – 194)

อย่างไรก็ตาม แนวทางการแสวงหาความรู้ทางสังคมศาสตร์ตามแนวทางวิทยาศาสตร์นี้ ถูกโต้แย้งอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการวิจารณ์ถึงความเข้มงวดของการดำเนินตาม *กฎ* แบบวิทยาศาสตร์ เมื่อมนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีความแตกต่างจากธรรมชาติแบบอื่น ๆ จากการที่พฤติกรรมของมนุษย์สามารถแสดงออกได้อย่างอิสระตามแต่ทางเลือกในการดำรงชีวิตของตนเองมากกว่าการทำตาม *กฎ* ตามธรรมชาติ หรือ *กฎ* จากภายนอกอื่น ๆ ที่ได้ถูกกำหนดไว้ก่อนหน้านี้แล้ว และหากยึดโยงการสืบสวนทางสังคมศาสตร์ในแนวทางเดียวกับวิทยาศาสตร์ผ่านสิ่งที่เรียกว่า *โครงสร้างสังคม* (social structures) ก็ทำได้ยากเนื่องจาก *โครงสร้างสังคม* ดังกล่าว มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา นอกจากนี้ นักทฤษฎีทางสังคมวิทยาอย่าง Willard Van Orman Quine (ค.ศ. 1908 – 2000) มองว่าโดยเนื้อแท้แล้ว การสร้างทฤษฎีต่าง ๆ ก็คือการ *ตีความ* (interpretation) ความจริงที่เกิดขึ้น นั่นเอง รวมถึงการโต้แย้งผ่านแนวคิดที่ถูกหยิบยืมมาจาก Thomas Kuhn (ค.ศ. 1922 – 1996) ที่เสนอว่า แม้แต่ทฤษฎีในทางวิทยาศาสตร์ ก็ไม่ได้ยืนอยู่ได้ด้วยตัวเอง แต่ถูกกำหนดและควบคุมโดยสิ่งที่เรียกว่า *พาราไดม์เฉพาะที่ปราศจากการโต้เถียง* (a particular unquestioned paradigm) ด้วย (Marsh and Stoker, 2010: 195)

แนวทางที่สนับสนุน การทำความเข้าใจ ผ่าน การตีความ/การแปลความหมาย (Interpretation) ภายใต้มุมมองที่ว่าชีวิตและภาษาเป็นสิ่งที่เต็มไปด้วยการให้ความหมาย (Meaningful Life and Meaningful Language)

แนวทางที่สนับสนุนการตีความความสัมพันธ์ทางสังคมต่าง ๆ ตั้งอยู่บนจุดยืนที่ว่า การเข้าใจการกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์มีความแตกต่างจากโครงสร้างของ *การอธิบาย* เนื่องจากพฤติกรรมของมนุษย์เหล่านี้ประกอบไปด้วยเจตนาต่าง ๆ เบื้องหลัง ที่ไม่สามารถอธิบายตามตรรกะด้วยการใช้ *กฎ* ที่เชื่อมโยงเหตุผลและการกระทำเข้าไว้ด้วยกันได้ โดยการศึกษาในหัวข้อนี้ จะแบ่งการพิจารณาออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ 1) William Dray และ Ludwig Wittgenstein: ภาษากับการให้ความหมายในการศึกษาทางสังคม 2) มุมมองการตีความทางสังคมศาสตร์ของ Peter Winch และ Charles Taylor 3) การทำความเข้าใจผ่านการศึกษาประวัติศาสตร์ แบบ *Geisteswissenschaften* 4) ข้อวิพากษ์การศึกษาทางสังคมตามแนวทางการทำความเข้าใจ

William Dray และ Ludwig Wittgenstein: ภาษากับการให้ความหมายในการศึกษาทางสังคม

มุมมองตามแนวทางนี้สามารถพบได้ในข้อเสนอของ William Dray (ค.ศ. 1921 – 2009) ซึ่งเป็นข้อเสนอที่ได้แย้งแนวคิดของ Carl Hempel (Apel 1984, x) สำหรับ Dray แล้วข้อเสนอของ Hempel มีข้อผิดพลาดเมื่อเขาอ้างว่าแบบแผนของ *การอธิบาย* และ *การทำให้เป็นสากล* ด้วยวิธีการทางสถิติ เป็นสิ่งที่นำไปสู่การสร้างกฎทั่วไปทางสังคมศาสตร์ Dray ได้แย้งว่า การอธิบายเช่นนี้ไม่สามารถแสดงให้เห็นถึงลำดับขั้นและพัฒนาการของความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งในท้ายที่สุดแล้ว จะนำไปสู่การทำนายอนาคตที่เชื่อถือไม่ได้ โดยนัยนี้ Dray มองว่า หลักการทั่วไปของสังคมศาสตร์ไม่ได้มุ่ง *อธิบาย* หรือ *คาดการณ์* อนาคต แต่คือการ *ทำความเข้าใจ* ความหมายของการกระทำด้วยการเผยให้เห็นความหมายที่มาพร้อมกับเหตุผลที่ทำให้ผู้แสดงนั้นแสดงพฤติกรรมออกมา

ในประเด็นนี้ มุมมองของ Ludwig Wittgenstein (ค.ศ. 1889 – 1951) ก็ไม่ได้ต่างจากจุดยืนของ Dray เช่นกัน Wittgenstein มองว่าในทางปรัชญาแล้ว มีเพียงการพรรณนา (description) เท่านั้น ไม่ใช่ *การอธิบาย* หรือ *การคาดการณ์* (prediction) อนาคต นั้นเป็นเพราะปรัชญามีความต่างจากวิทยาศาสตร์ธรรมชาติในแง่ที่ว่า ปรัชญาไม่ได้ให้ภาพของความจริงหรือยืนยันการตรวจสอบทางวิทยาศาสตร์แบบที่พบเห็นได้ในการศึกษาแบบวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ แต่เป็นหลักการของรูปแบบเชิงตรรกะที่เกี่ยวข้องกับปฏิบัติการทางภาษาและไวยากรณ์ภาษา ซึ่งก็ไม่ได้มีเพื่ออธิบายความรู้เกี่ยวกับปรากฏการณ์เชิงประจักษ์ แต่เพื่อจัดแจงซ้ำ (rearrange) ในสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วหรือถูกรับรู้อยู่แล้วต่างหาก (Kenny, 2006: 182) การสนับสนุนวิธีการศึกษาทางปรัชญาเชิงพรรณนาพบเห็นได้ในกระบวนการการให้ความหมายของคำในภาษาต่าง ๆ เมื่อ Wittgenstein มองว่าความหมายของคำอาจจะไม่ตอบสนองต่อสิ่งที่คำคำนั้นหมายถึงอย่างตรงไปตรงมา (Kenny, 2006: 124 – 125) เช่นเดียวกับ *วากยสัมพันธ์* (syntax) ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงรูปแบบของประโยคเท่านั้น แต่ยังมียังถึงระบบของกฎบางอย่างภายใต้ *เกมส์* (game) ซึ่งเต็มไปด้วยความหมายอีกด้วย หากพิจารณาตามมุมมองนี้ ความหมายของคำหรือของประโยคในทางภาษา ไม่ได้เพียงแต่กำหนดโครงสร้างประโยคหรือความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบต่าง ๆ ของประโยค หรือมีความสัมพันธ์ระหว่างชื่อกับความหมายต่าง ๆ เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการค้นหาคำบริบทของเกมส์ทางภาษา (language-games) ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารและการค้นหาดังกล่าว หลีกเลียงไม่ได้ที่จะต้องใช้ *การทำความเข้าใจ* ความหมายของภาษาที่ถูกเล่นอยู่ในเกมส์นั้น ซึ่งมีความซับซ้อนมากกว่ารูปแบบทางภาษาขั้นปฐมภูมิแบบที่ใช้กับ *การอธิบาย* นั่นเอง

มุมมองการตีความทางสังคมศาสตร์ของ Peter Winch และ Charles Taylor

นักทฤษฎีสังคมศาสตร์อย่าง Peter Winch (ค.ศ. 1926 – 1997) แยกปรากฏการณ์ทางสังคมออกจากวิทยาศาสตร์อย่างชัดเจน สำหรับ Winch แล้ว กฎหรือทฤษฎีต่าง ๆ ทางวิทยาศาสตร์เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ก่อนหน้าที่มนุษย์จะเข้าไปค้นพบ โดยนัยนี้ ไม่ว่ามนุษย์จะค้นพบกฎหรือทฤษฎีเหล่านั้นหรือไม่ ก็ไม่ได้ทำให้ปรากฏการณ์ทางวิทยาศาสตร์แตกต่างไปจากที่เคยมีมา ตัวอย่างเช่น ปรากฏการณ์ฟ้าผ่า (a clap of thunder) ในขณะที่กฎหรือทฤษฎีทางสังคม เป็นสิ่งที่ ‘ถูกสร้าง’ ขึ้นมาภายหลังโดยมนุษย์ และกลายเป็นสิ่งที่กำหนดปรากฏการณ์ทางสังคมหรือพฤติกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์ ตัวอย่างเช่น การออกคำสั่งของทหารให้มอง

ทางขวา (eyes right!) (Winch, 1958/1990: 116) นอกจากนี้ Winch ปฏิเสธแนวคิดของ Weber ที่เสนอการประสานกันระหว่างกระบวนการของการทำความเข้าใจแบบตีความ (interpretative understanding or *deutend verstehen*) และการอธิบายเหตุผล (causal explanation or *kausal erklären*) ซึ่งนำไปสู่บทสรุปที่ว่า การสืบค้นวิถีชีวิตทางสังคมไม่ได้มีอะไรไปมากกว่าการสร้างสมมติฐานตั้งต้นที่เป็นไปได้ สำหรับ Winch แล้ว การมองปรากฏการณ์ทางสังคมผ่านการสร้างสมมติฐานในลักษณะเช่นนี้ไม่ต่างอะไรกับการสร้างองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการหยั่งรู้จากสัญชาตญาณ (intuition) ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจการกระทำของมนุษย์ (Winch, 1958/1990: 111) รวมถึงข้อโต้แย้งของ Winch ที่ว่า การที่ Weber เสนอให้มีสมมติฐาน ทำให้หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องใช้กฎเชิงสถิติในการพิสูจน์ข้อเท็จจริง ซึ่งทำให้การศึกษาทางสังคมศาสตร์ไม่ต่างอะไรกับการสร้างกฎทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ สำหรับ Winch แล้ว การศึกษาทางวิทยาศาสตร์เป็นสิ่งที่สามารถใช้วิธีการพิสูจน์สมมติฐานเชิงสถิติได้ เนื่องจากปรากฏการณ์ธรรมชาติแต่ละปรากฏการณ์ เป็นเรื่องที่มีอิสระต่อกัน แต่พฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ในทางสังคม เป็นสิ่งที่ก่อรูปภายใต้รูปแบบของชีวิต (form of life) ซึ่งเต็มไปด้วยความหมายและแนวความคิดต่าง ๆ ที่สัมพันธ์และซับซ้อน (Winch, 1958/1990: 113, 119) ดังนั้น การศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคม จึงต้องใช้การทำความเข้าใจภาษาที่ซับซ้อนเหล่านั้นด้วยวิธีการตีความ นั่นเอง (Winch, 1958/1990: 82, 103)

ในงานเรื่อง *Interpretation and the Science of Man* (1994) Charles Taylor (1985 -) แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่าง การตีความ ในทางสังคมศาสตร์ และ การอธิบาย ในทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ด้วยการแบ่ง ความหมาย (meaning) ออกจาก การแสดงออก (expression) สำหรับ Taylor แล้ว การกระทำของมนุษย์อาจจะมีความหมายมากกว่าสิ่งที่พวกเขาแสดงออกมา ดังนั้น ญาณวิทยาของสังคมศาสตร์จึงแตกต่างจากวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เพราะต้องคำนึงถึงสิ่งที่เต็มไปด้วยความหมายของการกระทำ และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ที่เต็มไปด้วยทัศนคติ ความเชื่อ และการโต้ตอบต่าง ๆ ต่อความจริงทางสังคม ซึ่งไม่สามารถค้นหาได้ด้วย การอธิบาย ผ่านข้อมูลเชิงประจักษ์เท่านั้น (Taylor, 1994: 181) โดยนัยนี้ Taylor เสนอแนวทางที่เรียกว่า ‘วงจรรแห่งการตีความ’ (hermeneutical circle) ในการทำความเข้าใจความหมายของการแสดงออกของมนุษย์ทั้งองค์รวมและบางส่วน (Taylor, 1994: 184, 192) อย่างไรก็ตาม การอธิบายในแง่นี้ ไม่ได้หมายความว่า Taylor ปฏิเสธการอธิบายด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์และการทำแบบสอบถามอย่างสิ้นเชิง แต่สำหรับ Taylor แล้ว สิ่งเหล่านี้ต้องมีสถานะเป็นรองการค้นคว้าข้อมูลเชิงลึกที่มีที่มาจากการตั้งคำถามซึ่งสอดคล้องกับการตอบโต้ของการตีความ นั่นเอง

นักทฤษฎีแนววิพากษ์บางส่วนถึงกับมองว่า การอธิบาย ทางสังคมศาสตร์ในลักษณะที่เต็มไปด้วยกฎ เป็นสิ่งที่คุกคามอิสระของมนุษย์ เพราะจำกัดมนุษย์ให้อยู่เพียงภายใต้ กฎ ที่ถูกสร้างขึ้น ในแง่นี้ การตั้งคำถามต่อผลในเชิงจริยธรรม (ethical implication) จากความพยายามในการอธิบายพฤติกรรมมนุษย์ที่เต็มไปด้วยความรู้สึกลึกซึ้ง (consciousness) ในแนวทางเดียวกับกับการกระทำของวัตถุในเชิงฟิสิกส์ต่าง ๆ ที่ไม่มีสำนึก (nonconsciousness) จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องถูกหยิบยกมาพิจารณาให้มากขึ้น (Salmon, 1989: 387)

การทำความเข้าใจผ่านการศึกษาประวัติศาสตร์ แบบ *Geisteswissenschaften*

มุมมองอีกมุมมองหนึ่งที่สามารถนำมาผนวกรวมเข้ากับการสนับสนุนแนวทางที่ใช้ การทำความเข้าใจ ในการศึกษาสังคม ก็คือมุมมองของการศึกษาประวัติศาสตร์ (historical understanding) หรือ *Geisteswissenschaften* โดย Wilhelm Dilthey (1833–1911) ในงานเรื่อง *Einleitung in die Geisteswissenschaften* (อ้างถึงใน Apel, 1984: 4 – 6) Dilthey แยกการใช้ *ความเข้าใจ* ในการศึกษาประวัติศาสตร์ หรือ *Geisteswissenschaft* ออกจาก *การอธิบาย* ในทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ หรือ *Naturwissenschaften* อย่างชัดเจน Dilthey อ้างว่าวัตถุที่ถูกศึกษาเพื่อค้นหาความจริงทางวิทยาศาสตร์มาจากภายนอกตัวมนุษย์ ส่วนวัตถุที่ถูกศึกษาในทางประวัติศาสตร์ (ซึ่งในงานชิ้นต่อ ๆ มา ถูกเรียกว่า ‘จิตวิญญาณของวัตถุ’ หรือ ‘objective spirit’) เป็นสิ่งที่เกี่ยวกับความตระหนักรู้จากภายในตัวมนุษย์ ซึ่งสามารถศึกษาได้โดยการใช้ประสบการณ์จากภายใน เท่านั้น ด้วยเหตุนี้ Dilthey จึงอ้างว่า ชีวิตทางกายภาพของประวัติศาสตร์จำเป็นที่จะต้องใช้ *การทำความเข้าใจ* ไม่ใช่ *การอธิบาย* และภายใต้แนวคิดนี้ การตีความทางจิตวิทยา (interpretive psychology) ก็คือต้นกำเนิดเชิงปรัชญาของการศึกษาประวัติศาสตร์ นั่นเอง (Apel, 1984: 4 – 6)

แนวคิดของ R. G. Collingwood (ค.ศ.1889 – 1943) ให้ความเห็นคล้าย ๆ กับ Dilthey ที่ว่า ศาสตร์ของธรรมชาติมนุษย์ไม่สามารถทำให้เกิดความเข้าใจในความรู้ของมนุษย์ได้ เพราะติดอยู่กับการสังเกตสิ่งเฉพาะ รวมถึงเหตุการณ์เฉพาะต่าง ๆ ที่อยู่นอกตัวมนุษย์ แล้วนำมาเปลี่ยนเป็นการสร้างกฎแบบทั่วไป (Collingwood, 1994: 165) แนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องสำหรับ Collingwood ก็คือการใช้วิธีแบบประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นความพยายามเข้าใจกระบวนการของประวัติศาสตร์ต่าง ๆ จากภายใน ซึ่งก็คือความพยายามในการเข้าใจผ่าน ‘ความคิดเกี่ยวกับการแสดงออก’ (thought of expression) นอกจากนี้ Rickert นักคิดในกลุ่มคานต์เขียนใหม่ (Neo-Kantian) ยังมีมุมมองคล้าย ๆ กัน โดยเชื่อว่า ความน่าเชื่อถือของวัตถุในการศึกษาวิทยาศาสตร์ เป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับความสามารถของปรัชญาในการวางรากฐานความเป็นหนึ่งเดียวกับค่านิยมแบบมีเหตุผล เพื่อเป็นเครื่องมือใน *การทำความเข้าใจ* สิ่งที่ถูกศึกษาต่าง ๆ (Outhwaite, 1975: 42)

ข้อวิพากษ์การศึกษาทางสังคมตามแนวทางการทำความเข้าใจ

อย่างไรก็ตาม นักวิชาการอย่าง Gary King, Robert Keohane และ Sidney Verba ตั้งคำถามกับแนวทางการตีความนี้ โดยโต้แย้งว่าแนวทางดังกล่าวจะมีประโยชน์ก็ต่อเมื่อแนวทางนี้ได้ถูกผนวกรวมเข้ากับแนวคิดปฏิฐานนิยม (positivism) เท่านั้น (King, Keohane and Verba, 1994: 37; Marsh and Stoker, 2010) สำหรับทั้งสามคน นอกจากที่ *การสร้างศาสตร์* แบบวิทยาศาสตร์ และ *การตีความ* จะไม่ได้มีเป้าหมายที่แตกต่างกันแล้ว เนื้อหาของการสร้างศาสตร์แบบวิทยาศาสตร์เองยังมีความจำเป็นต่อแนวทางการตีความเพื่อนำไปสู่การตีความที่ถูกต้อง แม่นยำ และเที่ยงตรง อีกด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากทั้งสองแนวทางตั้งอยู่บนฐานของการพรรณนาที่ได้เตรียมไว้ล่วงหน้าอย่างรอบคอบ เพื่อนำไปสู่การสร้างความรู้เชิงลึกต่อโลก การตั้งคำถามที่เหมาะสม การสร้างสมมติฐานเพื่อพิสูจน์เท็จ (falsifiable hypotheses) บนพื้นฐานของทฤษฎีทั่วไป และการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ต้องใช้การประเมินค่าของสมมติฐานเหล่านั้น ดังนั้น เมื่อสมมติฐานต่าง ๆ ของแนวทางการตีความถูกสร้างขึ้น การตรวจสอบความถูกต้องของสมมติฐานเหล่านั้น ก็จำเป็นต้อง

อาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่ถูกต้องด้วย (King, Keohane and Verba, 1994: 37) King, Keohane และ Verba ย้ำว่า ถ้าเราเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์ผ่านการ ทำความเข้าใจ เพียงอย่างเดียว เราจะไม่มีความพิสูจน์ความจริงเท็จให้กับทฤษฎี รวมทั้งแสดงและพิสูจน์หลักฐานต่าง ๆ ที่นอกเหนือไปจากประสบการณ์ของเราได้ ซึ่งสิ่งนี้จะส่งผลด้านลบต่อวิชาสังคมศาสตร์เพราะข้อสรุปและผลของการตีความของเราจะไม่ไปไกลเกินกว่าสถานะของสมมติฐานที่ไม่ได้รับการตรวจสอบ และการตีความดังกล่าวก็จะมีเฉพาะบุคคลมากกว่าความเป็นศาสตร์ด้วย (King, Keohane and Verba, 1994: 38)

นักสังคมวิทยาอย่าง Robert Merton (1910–2003) และ Neil Smelser (1930–2007) สนับสนุนแนวคิดข้างต้น โดยมองว่าการวิจัยทางสังคมศาสตร์ต้องอยู่ภายใต้คำสั่งที่เป็นตรรกะและการสร้างกรอบของทฤษฎีที่มาจากการอธิบายข้อมูล ซึ่งทำให้การสร้างสมมติฐานมีเหตุผล ผล น่าเชื่อถือ สำหรับนักคิดในกลุ่มนี้แล้ว การตีความอาจจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ แต่จะต้องถูกตรวจสอบโดยผ่านการอธิบายตามแนวทางวิทยาศาสตร์ซึ่งนำไปสู่แนวทางการสร้างทฤษฎีบางประการ (Bernstein, 1976: 9, 19) นอกจากนี้ Theodore Abel (1948: 214–215) ยังโต้แย้งว่า ความพยายามที่จะเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์ผ่านแนวทางการตีความนั้น ไม่ได้มีอะไรมากกว่าความพยายามในการเข้าแทรกแซงระหว่างแรงกระตุ้นหรือแรงผลักดันเพื่อให้เกิดพฤติกรรม กับพฤติกรรมหรือการกระทำที่เป็นการตอบสนองแรงกระตุ้นนั้น อีกทั้ง การตีความยังเป็นเพียงแค่การคาดคะเนของผู้ศึกษาในระดับเข้มข้น ซึ่งมีข้อจำกัดเนื่องจากประสบการณ์ของผู้ตีความ ที่ในบางครั้ง อาจแสดงออกในลักษณะความเห็นที่เกิดจากอารมณ์ เป็นหลัก นอกจากนี้ การทำความเข้าใจในความเชื่อมโยงระหว่างเหตุการณ์ต่าง ๆ ทางสังคมโดยใช้กระบวนการตีความนั้น เป็นเพียงการคาดคะเนความเป็นไปของเหตุการณ์ดังกล่าว ซึ่งไม่ใช่วิธีการที่ใช้ตรวจสอบได้อย่างถูกต้อง โดยนัยนี้ Abel มองว่า การค้นหาความจริงและการคาดการณ์อนาคตสามารถดำเนินการได้ด้วยการสังเกต (observation) เช่น การทดลอง การใช้สถิติ ข้อมูลระดับมหภาค โดยที่ไม่จำเป็นต้องผ่านวิธีการในการทำความเข้าใจ

แนวทางที่สนับสนุนการร่วมมือกันระหว่าง การอธิบาย และ การทำความเข้าใจ

มุมมองของการศึกษาที่เชื่อมโยงระหว่าง การอธิบาย และ การทำความเข้าใจ มองว่า การศึกษาทางสังคมจำเป็นต้องอาศัยทั้ง การอธิบาย และ การทำความเข้าใจ ไปพร้อม ๆ กัน โดยการศึกษาในหัวข้อนี้ จะแบ่งการพิจารณาออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้ 1) Auguste Comte, Charles Cooley และ Alfred Schutz กับการอธิบายและการทำความเข้าใจ 2) Max Weber และข้อวิพากษ์ของ W. G. Runciman

Auguste Comte, Charles Cooley และ Alfred Schutz กับการอธิบายและการทำความเข้าใจ

มุมมองการเชื่อมโยงนี้ ปรากฏในงานศึกษาของ Auguste Comte (ค.ศ. 1798 – 1857), Charles Cooley (ค.ศ. 1864 – 1929) และ Alfred Schutz (ค.ศ. 1899 – 1959) ถึงแม้ว่า Comte จะถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มนักคิดแบบปฏิฐานนิยม (Positivism) เนื่องจาก Comte เสนอแนะให้นำแนวคิดแบบปฏิฐานนิยมผ่านการศึกษาเชิงประจักษ์และแนวคิดแบบวิทยาศาสตร์มาใช้ในการศึกษาทางสังคมวิทยา ก็ตาม กลิ่นไอของมุมมองการศึกษาที่เชื่อมโยงระหว่าง การอธิบาย และ การทำความเข้าใจ ก็ยังคงปรากฏให้เห็นในงานศึกษาของ Comte อยู่บ้าง โดย Comte มองว่างานวิจัยทางสังคมวิทยาจะสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อเราสามารถเชื่อมโยงจุดยืน

ของการทำความเข้าใจ (Understanding/Verstehen) และการวิเคราะห์เชิงสถิติเข้าไว้ด้วยกันได้ ในส่วนของ Cooley ได้ตั้งข้อสังเกตว่า แม้ว่า การอธิบาย และ การทำความเข้าใจ จะมีพื้นฐานมุมมองที่แตกต่างกัน มุมมองทั้งสองนี้กลับเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ทั้งคู่ในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Abel, 1948: 211)

Schutz ในงานเขียนที่ชื่อว่า *Common-sense and Scientific Interpretation of Human Action* (1953) ซึ่งอาศัยแนวคิดของ Alfred North Whitehead (ค.ศ. 1861 – 1947) เป็นฐานความคิดเบื้องต้น มองว่า ถึงแม้ว่า เป้าหมายของศาสตร์ทั้งปวงก็คือการสร้างทฤษฎี ซึ่งมีที่มาจากประสบการณ์ และ การอธิบาย แนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสามัญสำนึก (common-sense) ผ่านทฤษฎีดังกล่าว แต่ความรู้ต่าง ๆ ทั้งหมดในโลก ทั้ง วิทยาศาสตร์และความรู้ที่เกิดจากสามัญสำนึก ยังหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องสร้างชุดของแนวคิดในระดับ ความคิด (the level of thought) ซึ่งสิ่งนี้แสดงให้เห็นว่า ความเป็นจริงทั้งหมดในสากลโลกที่ถูกนำมาสร้าง เป็นทฤษฎีนั้น แท้จริงแล้วก็คือกิจกรรมของ การทำความเข้าใจ ผ่าน การตีความ นั่นเอง อย่างไรก็ตาม Schutz ยืนยันว่า แม้ว่าวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและสังคมศาสตร์ จะใช้วิธีการศึกษาหาความรู้ด้วยวิธีการเดียวกัน ทั้ง สองศาสตร์กลับมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ไม่ใช่ในมุมมองของข้อจำกัดของสังคมศาสตร์ที่ไม่สามารถสร้าง กฎเกณฑ์ที่เป็นสากลได้ แต่ความแตกต่างเกิดขึ้นจากการที่ความสามารถในการตีความและความสัมพันธ์ ต่าง ๆ ระหว่างตัวแสดงที่เรียกว่ามนุษย์ ภายใต้บริบทที่เชื่อมโยง ทับซ้อน และซับซ้อน ระหว่างกัน (intersubjectivity) ต่างหาก (Bernstein, 1976: 137) กล่าวคือ ในทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ข้อเท็จจริงและ เหตุการณ์ต่าง ๆ ไม่สามารถถูกเลือกไว้ก่อน (preselected) หรือถูกตีความไว้ก่อน (preinterpreted) ตาม ธรรมชาติได้ แต่สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยตัวของมันเอง และถูกยกขึ้นมาจากการเลือกและการ ตีความโดยนักวิทยาศาสตร์ที่ศึกษาทั้งสิ้น ในทางตรงกันข้าม ข้อเท็จจริงและเหตุการณ์ต่าง ๆ ในทาง สังคมศาสตร์ได้ถูกเลือก หรือถูกตีความ เอาไว้ก่อนแล้วในแต่ละวัน โดยชุดของสามัญสำนึกบางอย่างก่อนที่ สิ่งเหล่านี้จะถูกศึกษา (Schutz, 1953: 3) ดังนั้น การก่อรูปขององค์ความรู้ทางสังคมศาสตร์จึงเป็นสิ่งที่ผ่าน การสร้างในสองระดับขึ้น ได้แก่ ในขั้นที่หนึ่ง ผ่านการสร้างของสามัญสำนึกภายใต้โลกแห่งความจริงที่ สลับซับซ้อนในแต่ละวัน ซึ่งผ่านประสบการณ์และ การตีความ โดยผู้อื่นก่อนที่ผู้ศึกษาจะเกิดเสียอีก แล้วจึง ผ่านการสร้างองค์ความรู้ทางสังคมศาสตร์ที่เกิดจาก การอธิบาย ของผู้ศึกษาในขั้นที่สอง (Schutz, 1953: 3)

ดังนั้น ในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ นักวิจัยจะต้อง หนึ่ง ค้นหาความหมายและตีความการกระทำ ของตัวแสดง ซึ่งได้ แสดง พฤติกรรมต่าง ๆ ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงซ้อน (intersubjectivity) ระหว่างตัว แสดงด้วยกันเอง และ สอง สามารถ อธิบาย ข้อเท็จจริงผ่านการสังเกต ในฐานะผลของกิจกรรมการตีความ ได้ โดยการค้นหาความหมายของพฤติกรรมเหล่านี้ มีที่มาจากแรงจูงใจต่าง ๆ ที่ไม่สามารถค้นพบได้จากการ สังเกตเท่านั้น ทั้งแรงจูงใจที่ Schutz เรียกว่า ‘in-order-to motives’ และแบบที่เรียกว่า ‘because motive’ สำหรับแรงจูงใจแบบแรก หมายถึง แรงกระตุ้นถึงสิ่งทีคาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต หากตัวแสดงหนึ่ง ๆ แสดงพฤติกรรมนั้น ๆ ออกมา เช่น นาย ก ตี นาย ข เพื่อที่จะสั่งสอนให้นาย ข ไม่ทำผิดในครั้งต่อไป ส่วน แรงจูงใจแบบที่สอง หมายถึง แรงกระตุ้นจากอดีตที่นำไปสู่การแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ เช่น นาย ก ตีนาย ข เพราะนาย ก โกรธที่นาย ข ประพฤติตัวไม่ดี (Schutz, 1953: 17 – 18) นอกจากนี้ Schutz ยังเสนอจุดยืน

ทางเลือกของการศึกษาทางสังคมศาสตร์ผ่านสิ่งที่เรียกว่า ‘ความเชื่อมโยงเชิงตรรกะ’ (*logical consistency*) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการสร้างกรอบทางความคิด (*conceptual framework*) ในเชิงตรรกะ โดยเมื่อรวมวิธีการศึกษาทั้งหมดเข้าด้วยกันแล้ว ท่าทีของการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ด้วยทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ มองว่าการอธิบายการกระทำของปัจเจกเป็นสิ่งที่สามารถทำได้ผ่านการสร้างกฎเชิงตรรกะ และกฎดังกล่าวก็เป็นสิ่งที่เข้าใจได้ทั้งจากผู้แสดงพฤติกรรมและจากผู้คนรอบตัว เพราะพฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้แสดงและคนรอบตัว เป็นสิ่งที่ผ่านการตีความจากการใช้สามัญสำนึกในชีวิตประจำวัน (Schutz, 1953: 34) โดยนัยนี้ แม้ว่า Schutz จะไม่ได้ลงรายละเอียดในการเสนอแนวทางเกี่ยวกับ *การอธิบาย* แต่ก็ดูเหมือนว่า Schutz ได้กล่าวถึง *การอธิบาย* ในลักษณะของความสัมพันธ์ที่ผูกติดกับ *การตีความ* และ *การทำความเข้าใจ* มากกว่า *การอธิบายเชิงเหตุผล* (*causal explanation*)

Max Weber และข้อวิพากษ์ของ W. G. Runciman

นอกจากนี้ ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการอธิบายและการทำความเข้าใจ Max Weber (ค.ศ.1864 – 1920) แบ่งสิ่งที่เรียกว่า *การทำความเข้าใจ* (*understanding*) ออกเป็นสองประเภท (Weber, 1897) ประเภทแรกเรียกว่า ‘การทำความเข้าใจผ่านการสังเกตทางตรง’ (*direct observational understanding*) ซึ่งเป็นความพยายามที่จะเข้าใจความหมายของการกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์ที่เกิดขึ้นภายใต้ความซับซ้อนทางประวัติศาสตร์ของวัฒนธรรมและค่านิยม ผ่าน *ตัวแสดง* ที่เป็นผู้แสดงพฤติกรรมหรือกระทำการโดยตรง (*subjective meaning*) ทั้งการกระทำที่มีเหตุผล เช่น การตั้งใจเล็งปืนไปที่สัตว์ และการกระทำที่ไม่มีเหตุผล เช่น ความโกรธ นอกจากนี้ *การทำความเข้าใจ* ยังอาจหมายถึง ‘การทำความเข้าใจเชิงอธิบาย’ (*explanatory understanding*) ซึ่งก็คือความพยายามที่จะเข้าใจความหมายของการกระทำหรือพฤติกรรมต่าง ๆ ของตัวแสดงผ่านเจตนาหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลัง ที่ได้ผนวกไว้กับพฤติกรรมหรือการกระทำของตัวแสดงเหล่านั้น อันทำให้เหล่าตัวแสดงต่าง ๆ นั้น ต้องแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมา ตัวอย่างเช่น เมื่อคนคนหนึ่งตัดต้นไม้ เราต้องค้นหาเจตนาเบื้องหลัง ทั้งเจตนาที่มีเหตุผล เช่น การที่เขาตัดต้นไม้เพื่อดำรงชีพ และเจตนาที่ไม่มีเหตุผล เช่น การตัดต้นไม้เพื่อระบายความโกรธ เป็นต้น (Apel, 1984: 17; Outhwaite, 1975: 48) ทั้งนี้ สำหรับ Weber แล้ว ในด้านหนึ่ง ความเป็นศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์เกี่ยวข้องกับ *การทำความเข้าใจ* ในประเภทแรก กล่าวคือ การทำความเข้าใจความหมายของการกระทำผ่าน *ผู้แสดง* ที่แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ (*subjective meaning of action*) ออกมา ในอีกด้านหนึ่ง การตีความ (*interpretation*) กลับเป็นสิ่งที่ผูกติดกับ *การอธิบาย* และ *การทำความเข้าใจ* ในประเภทที่สอง ซึ่งเป็นการค้นหาความหมายที่ซับซ้อนของการกระทำเพื่อทำความเข้าใจเบื้องหลังของการกระทำนั้น ๆ (ดูเพิ่มเติม Weber, 1897) และ *การทำความเข้าใจ* ประเภทที่สองนี้เอง ก็ได้สะท้อนแนวคิดของ Weber ที่ว่า *การตีความ* และ *การอธิบาย* เป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในทางบวก และไม่ได้ขัดแย้งระหว่างกัน อีกทั้ง *การทำความเข้าใจ* ที่ใช้แนวทาง *การตีความ* ก็ยังจำเป็นต้องได้รับการตรวจสอบด้วยวิธี *การอธิบาย* อย่างสม่ำเสมอ เพื่อยืนยันความถูกต้องของการศึกษาทางสังคมด้วย (Apel, 1984: 18; Outhwaite, 1975: 49)

แนวทางการศึกษาการเชื่อมโยงระหว่าง การอธิบาย และ การทำความเข้าใจ ตามแนวคิดของ Weber ถูกท้าทายจากงานของ W. G. Runciman (ค.ศ. 1934 -) ในงานเรื่อง *Critique of Max Weber's Philosophy of Social Science* (1972) Runciman สนับสนุนแนวคิดของ Weber ที่กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างธรรมชาติ และมนุษยศาสตร์ และการสนับสนุน การทำความเข้าใจ หรือ *verstehen* ในการศึกษาสังคมศาสตร์ แต่ Runciman วิเคราะห์ว่า การที่ Weber แยก การอธิบาย ในทางวิทยาศาสตร์ ออกจาก การอธิบาย ในทางสังคมศาสตร์ และผูกติดการอธิบายในทางสังคมศาสตร์ไว้กับ การทำความเข้าใจ นั้น แสดงให้เห็นว่า Weber ไม่ได้เข้าใจความหมายของ การทำความเข้าใจ อย่างชัดเจน (Runciman, 1972: 84) ต่อข้อวิจารณ์ในประเด็นนี้ Runciman แยก การอธิบาย ออกจาก การพรรณนา (description) ซึ่งสำหรับ Runciman แล้ว ประเด็นหลังสามารถเรียกอีกอย่างว่า การตีความ ได้ด้วย ทั้งนี้ Runciman มองว่า การอธิบาย เกี่ยวข้องกับการสร้างและอธิบายตามกฎ และการทำให้เป็นลักษณะทั่วไป (generalisation) การศึกษาปรากฏการณ์ในลักษณะนี้ จึงสามารถทำได้โดยการใช้การ กำหนด/ระบุ (identify)/ รายงาน (report)/ แยกประเภท (classify) สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายใต้ปรากฏการณ์ดังกล่าว ในทางตรงกันข้าม การพรรณนาหรือการตีความนั้น มักจะเกี่ยวข้องกับการประสบการณ์ของผู้คนที่เป็สมาชิกอยู่ภายใต้วัฒนธรรมหรือสังคมนั้น ๆ ซึ่งโดยปกติแล้ว จะใช้การ อ้างถึง (refer) ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ไม่ใช่การกำหนดหรือระบุความเป็นไปในเหตุการณ์นั้น ๆ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ หน้าที่ของการอธิบายแยกออกจากหน้าที่ของการพรรณนาหรือการทำความเข้าใจอย่างชัดเจน ในขณะที่หน้าที่แบบแรกคือการตอบคำถามว่า ผู้คนทำอะไร และทำไม หน้าที่อย่างหลังคือการตอบคำถามว่า สิ่งที่เกิดขึ้นมีนัยหรือความหมายอะไรต่อผู้คน นั่นเอง (Runciman, 1972: 95)

มุมมองผู้ศึกษาต่อ การอธิบาย และ การทำความเข้าใจ ในทางสังคมศาสตร์และการศึกษาปรัชญาการเมืองสังคมศาสตร์ กับ การอธิบาย และ การทำความเข้าใจ

สำหรับการศึกษาในหัวข้อนี้ ผู้ศึกษายืนยันถึงมุมมองที่ว่า แม้ว่า การอธิบาย และ การทำความเข้าใจ จะมีที่มาจากฐานความคิดที่แตกต่างกัน จากการที่คำแรกเกี่ยวข้องกับการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเชิงประจักษ์ที่เห็นได้อย่างชัดเจน เพื่อนำไปสู่การสร้าง กฎ ระหว่างสาเหตุและผล หรือ กฎ ของความสัมพันธ์ที่ซ้ำ ๆ กันของมนุษย์ และคำที่สองเกี่ยวข้องกับการตีความปรากฏการณ์ในเชิงการให้คุณค่า อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษามีความเห็นว่าการศึกษาทางสังคมไม่สามารถแยกคำทั้งสองคำนี้ออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การศึกษาเชิงตีความสามารถดำเนินควบคู่กันได้กับความพยายามในการอธิบายปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในทางสังคมศาสตร์ในเชิงประจักษ์ได้

ในด้านหนึ่ง ความพยายามใน การอธิบาย พฤติกรรมที่เห็นได้เชิงประจักษ์ของนักวิจัยทางสังคม ในหลายครั้งไม่ได้มุ่งเน้นที่การอธิบายถึงสาเหตุและผลที่เกิดขึ้นหรือปรากฏการณ์ที่ต้องการคำอธิบาย (causal explanation) แบบในทางวิทยาศาสตร์เพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงการตั้งคำถามเพื่อค้นหาชุดของคำอธิบายต่อปรากฏการณ์ที่เต็มไปด้วยความหมาย (meaningful) อย่างใดอย่างหนึ่งหรือมากกว่าอีกด้วย ซึ่งนี่ก็คือความพยายามในการ อธิบาย ว่าปรากฏการณ์ดังกล่าว (ซึ่งรวมถึงการสาเหตุของปรากฏการณ์ที่มีที่มาจากปัจจัย

ต่าง ๆ ทางสังคม) แสดง *ความหมาย* ทั้งต่อตัวเองและผู้คนรอบด้านอย่างไร และการสร้างชุดของ *คำอธิบาย* เหล่านี้ ก็คือความพยายามในการรวมเอาการค้นหาคำตอบต่าง ๆ ไปพร้อม ๆ กับการทำความเข้าใจในมุมมองต่าง ๆ ต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น นั่นเอง ตัวอย่างเช่น การแสดงพิธีกรรมทางความเชื่อต่าง ๆ อย่างการยกมือหรือการหัวเราะของร่างทรง นั้น นักวิจัยทางสังคมไม่ได้ค้นหาเหตุผลทางกายภาพ หรือการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ของร่างกาย ซึ่งเป็นการตอบคำถามในทางชีววิทยาหรือวิทยาศาสตร์กายภาพที่ว่า การยกมือขึ้นหรือหัวเราะออกมา (ผล) เกิดขึ้นจากกลไกทางกายภาพอะไรบ้าง (เหตุ) หรือจากการทำงานประสานกันของระบบร่างกายอย่างไร (เหตุ) แต่นักสังคมศาสตร์มุ่งเน้นที่ความพยายามในการสร้างชุดของคำอธิบายต่าง ๆ ว่า การยกมือขึ้นหรือการหัวเราะของร่างทรง (ปรากฏการณ์ที่ต้องการคำอธิบาย) นั้น น่าจะมีความหมายอย่างไร หรือแสดงนัยสำคัญอย่างไรต่อมุมมองความเชื่อของผู้คนในชุมชนนั้น ๆ หรือการแสดงออกของร่างทรงดังกล่าวเป็นการส่งสัญญาณอะไร หรือคงไว้ซึ่งบริบทเชิงคุณค่า และมีผลต่อการให้คุณค่าในทฤษฎีโดยทั่วไปของสังคมอย่างไร รวมถึงสาเหตุหรือปัจจัยใดที่ทำให้ผู้คนเชื่อหรือไม่เชื่อการแสดงพฤติกรรมของร่างทรงเหล่านั้น (การยกมือหรือการหัวเราะ) ซึ่งคำถามเหล่านี้เป็นความพยายามในการอธิบายสาเหตุและทำความเข้าใจปรากฏการณ์ดังกล่าวไปในเวลาเดียวกัน

ในอีกด้านหนึ่ง ความพยายามใน *การทำความเข้าใจ* ปรากฏการณ์หนึ่ง ๆ ด้วยการตั้งคำถามว่า สิ่งที่เกิดขึ้นได้แสดงนัยหรือความหมายอะไรต่อผู้คนหรือสิ่งต่าง ๆ รอบด้าน อย่างเช่นมุมมองของ Runciman ที่ได้กล่าวไว้ในหัวข้อก่อนหน้านี้ ก็อาจจะเป็นการสะท้อนคำถามในอีกด้านหนึ่งว่า ทำไมพวกเขาถึงทำเช่นนั้น ซึ่งการตอบคำถามนี้ก็ยังคงต้องอาศัย *การอธิบาย* ถึงสาเหตุของการกระทำดังกล่าวด้วย ตัวอย่างเช่น การทำความเข้าใจความคิดทางการเมืองด้วยการตั้งคำถามและค้นหาความหมายของคำศัพท์สำคัญ ๆ ที่เป็นฐานของความคิดทางการเมือง ผ่านการเปลี่ยนแปลงความหมายไปตามบริบททางประวัติศาสตร์ ในแนวทางประวัติศาสตร์ความคิด (intellectual history) (ดู Koselleck, 2002; 2004) หรือการตีความเชิงปรัชญาการเมืองโดยทั่วไป ไม่ว่าจะด้วยการตีความเนื้อหาตามมุมมองของผู้อ่าน (reader) หรือตามเจตนาของผู้เขียน (authorial intentionalism) แล้ว (ดูการโต้แย้งในประเด็นนี้เพิ่มเติมได้ที่ Burns, 2011) เราอาจจะต้องค้นหาเหตุผลของการเกิดแนวความคิดภายใต้บริบททางประวัติศาสตร์ดังกล่าว เพื่อสนับสนุนการตีความที่เราได้ตั้งไว้ด้วย ในมุมมองนี้ ผู้ศึกษาเห็นด้วยกับ Moon (1977: 188) ที่ได้แย้งแนวคิดของ Runciman ซึ่งกล่าวถึงความเป็นไปไม่ได้ที่จะค้นหา *ความหมาย* ของปรากฏการณ์ไปพร้อม ๆ กับการแสวงหา *สาเหตุ* ของการกระทำอย่างเพียงพอ (adequacy) ดังที่ Weber กล่าวไว้ โดย Moon ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าว และมองว่าในการที่ปรากฏการณ์หนึ่ง ๆ จะได้รับ *การอธิบาย* อย่างเพียงพอ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าถึงระดับของ *การทำความเข้าใจ* ความหมายอย่างเพียงพอ ด้วย (Moon, 1977: 188) เช่นเดียวกับการค้นคว้าถึงความเป็นไปได้ใน *การทำความเข้าใจ* ความหมายของการกระทำในระดับที่ถือว่าเพียงพอ ก็จะต้องได้รับ *การอธิบาย* อย่างเพียงพอเช่นกัน ตัวอย่างเช่น ถ้าผู้เล่นหมากรุกฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีเบี้ยมากเกินไป และการที่มีเบี้ยมากเกินไปนั้น เกี่ยวพันอย่างยิ่งกับการกระทำทางสังคม (social action) อย่างหนึ่งอย่างใด การอธิบายถึงสาเหตุของสิ่งที่เกิดขึ้นนั้น หลีกเลียงไม่ได้ที่จะต้องเกี่ยวข้องกับการค้นหากลไกของการเล่นหมากรุกและ

แรงจูงใจหรือเหตุผลบางอย่างของผู้เล่น ซึ่งการอธิบายสิ่งเหล่านี้ต้องการการทำความเข้าใจความหมายของการเล่นเกมสัทศาสตร์ที่มีต่อการกระทำทางสังคมในระดับที่เพียงพอด้วย

การศึกษาปรัชญาการเมือง

จากมุมมองที่ได้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ผู้ศึกษาขอยกตัวอย่างของการศึกษาทางปรัชญาการเมืองที่สัมพันธ์กับการผสมกันระหว่างเขตแดนของ *การอธิบาย* และ *การทำความเข้าใจ* กล่าวคือ โดยทั่วไปแล้ว การศึกษาปรัชญาการเมืองมักจะมุ่งเน้นที่งานเขียนหรือข้อเขียนเชิงปรัชญาการเมือง มากกว่าการศึกษาบริบทสังคมในเชิงประจักษ์ และธรรมชาติของการศึกษางานเขียนในเชิงปรัชญาการเมืองก็มักจะถูกเข้าใจว่าเป็นการศึกษาที่เน้น *การทำความเข้าใจ* โดยไม่มีความจำเป็นที่จะต้องแสวงหา *การอธิบาย* ให้กับปรัชญาการเมืองนั้น ๆ เพราะการค้นหาคำตอบของปรัชญาการเมืองไม่ได้มุ่งเน้นที่การสร้างคามถูกต้อง (validity) หรือความเป็นสากลของคำอธิบาย หากแต่เป็น *การตีความ* ความหมายต่าง ๆ ที่ซ่อนอยู่ภายใต้งานเขียนหรือบทความทางปรัชญา ซึ่งจะถูกพิจารณาในแง่มุมหรือมุมมองที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะมุมมองที่สนับสนุนการตีความตามความหมายของผู้อ่าน (reader interpretation) ซึ่งทำให้คำตอบหรือความหมายที่ได้จากการศึกษางานปรัชญาการเมืองในแต่ละครั้งนั้น แตกต่างกันไปตามความคิดของผู้อ่านแต่ละคนหรือแต่ละครั้ง

อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษามองว่า การศึกษาปรัชญาการเมืองก็ไม่สามารถปลอดจาก *การอธิบาย* ได้อย่างเด็ดขาด เพราะไม่ว่าจะเป็นการตีความเพื่อค้นหาความหมายของงานเขียนตามที่ผู้เขียนต้องการสื่อ (authorial intention) หรือตามที่คุณผู้อ่านเข้าใจ (reader interpretation) นั้น ก็ล้วนนำไปสู่การสร้าง *กฎ* หรือ *การอธิบาย* เบื้องต้นบางอย่าง ที่หากการตีความนั้น ๆ ขัดกับ *กฎ* พื้นฐานดังกล่าว ก็ไม่ถือว่าการตีความความเข้าใจแบบใหม่ในทางปรัชญา แต่เป็นการตีความที่ถือว่า *ไม่ถูกต้อง* (inaccurate) ทันที ในที่นี้ หากจะอธิบายการอ่านงานทางปรัชญาการเมืองหนึ่ง ๆ โดยอิงตามแนวคิดของ Wittgenstein เรื่องเกมสัทศาสตร์ทางภาษา (language-game) เราจะเห็นว่า การทำความเข้าใจผู้เขียน ที่ Wittgenstein เปรียบเสมือนการเล่นเกมสัทศาสตร์ที่คุณผู้อ่านต้องตามให้ทันและตอบโต้ให้ได้ว่าผู้เขียนแฝงความหมายอะไรไว้นั้น นอกจากจะใช้ *การทำความเข้าใจ* ซึ่งเป็นแนวทางหลักแล้ว ในอีกด้านหนึ่ง ผู้อ่าน ยังจะต้องรู้จัก *กฎ* บางอย่าง ซึ่งเป็นชุดความจริงของความรู้ที่คุณผู้อ่านจะต้องมีเบื้องต้น ก่อนที่จะทำความเข้าใจบทความหรือข้อเขียนต่าง ๆ เหล่านั้น และ *กฎ* บางอย่าง ซึ่งเป็นชุดความจริงของความรู้ที่คุณผู้อ่านได้รับจากข้อเขียนเชิงปรัชญานั้น ๆ ด้วย ตัวอย่างเช่น ในบทที่ 13 ของงานเรื่อง *Leviathan* (1651) ของนักปรัชญาการเมืองอังกฤษ Thomas Hobbes (ค.ศ. 1588 – 1679) ได้กล่าวว่า สภาพธรรมชาติของมนุษย์นั้นเป็นสถานะแห่งสงครามที่ทำให้มนุษย์มีความโดดเดี่ยว ยากแค้น น่ารังเกียจ ป่าเถื่อน และมีอายุขัยสั้น (solitary, poor, nasty, brutish and short) การทำความเข้าใจคำว่า ‘ยากแค้น’ หรือ ‘poor’ ในที่นี้ ผู้อ่านจำเป็นที่จะต้องรู้ *กฎ* ซึ่งเป็นชุดความจริงที่คุณเขียนกำหนดไว้เบื้องต้นที่ว่า Hobbes กำลังกล่าวถึง ‘ธรรมชาติ’ ซึ่งไม่มีระบบเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคมการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง กล่าวคือ Hobbes ได้สร้าง *กฎ* หรือความจริงเบื้องต้นให้กับชุดคำอธิบายของเขาเองว่า บริบทในงานเขียนวรรคดังกล่าว ดำรงอยู่ในสถานะธรรมชาติที่ระบบเศรษฐกิจยังไม่เกิดขึ้น ดังนั้น ผู้ที่ไม่รู้ *กฎ* หรือข้อเท็จจริงของ *การอธิบาย* ดังกล่าว ก็อาจจะแปลคำว่า ‘poor’ ผิด เป็น ‘ความยากจน’ ซึ่งมีนัยของสภาพของบุคคลที่อยู่

ภายใต้ระบบเศรษฐกิจที่ขาดการครอบครองทรัพยากรหรือเงิน อันเป็นสถานะของการอยู่ในสังคมที่แตกต่างจากสถานะธรรมชาติตามบริบทดั้งเดิมของข้อความดังกล่าว และการแปลความดังกล่าว ก็ถือว่าไม่ถูกต้องทันทีด้วย นอกจากนี้ แม้ผู้อ่านจะใช้ *การทำความเข้าใจ* ที่ตีความงานเขียนของ Hobbes แตกต่างกันไป แต่ภายใต้การตีความความเข้าใจที่แตกต่างกันนั้น ก็นำไปสู่การสร้าง *กฎ* หรือชุดของความจริง ซึ่งเป็นจุดร่วมเบื้องต้น บางประการของงานปรัชญาของ Hobbes ในการอธิบายอย่างเป็นสากลด้วย เช่น *กฎ* ของคำอธิบายที่ว่า สำหรับ Hobbes แล้ว สถานะธรรมชาติของมนุษย์แตกต่างจากสถานะของการที่พวกเขาอยู่ในสังคมการเมือง และสังคมการเมืองไม่ใช่เรื่องธรรมชาติของมนุษย์ เป็นต้น

บทสรุป

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง *การอธิบาย* และ *การทำความเข้าใจ* มีประโยชน์ต่อการเป็นพื้นฐานให้กับทิศทางทางการแสวงหาความรู้ทางสังคมศาสตร์ กล่าวคือ ในขณะที่บางมุมมองยอมรับว่าการอธิบายและการทำความเข้าใจผ่านการตีความ สามารถดำเนินไปควบคู่กันได้ในฐานะแนวทางในการศึกษาและค้นคว้าทางสังคม บางมุมมองกลับยอมรับเพียงแค่แนวทางใดแนวทางหนึ่งเท่านั้น โดยการศึกษาทางสังคมในแนวทางแรก นำไปสู่การยอมรับองค์ความรู้ที่เกิดจากการสร้าง *กฎ* เพื่ออธิบายเหตุและผลของปรากฏการณ์ทางสังคมและการตีความในขณะเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นการตีความผ่านงานเขียน ผ่านการค้นหายุติธรรมของผู้เขียน หรือผ่านความคิดของผู้ตีความ แต่การศึกษาในแนวทางที่สอง กลับชักชวนให้นักสังคมศาสตร์เลือกองค์ความรู้ที่มาจากแนวทางหนึ่งใดเพียงแนวทางเดียว

เมื่อพิจารณาถึงข้อถกเถียงต่าง ๆ แล้ว ผู้ศึกษาเห็นว่า โดยทั่วไป การศึกษาทางสังคม และรวมถึงปรัชญาการเมือง ก็คือการเชื่อมโยง *การอธิบาย* เข้าไว้ด้วยกันกับ *การทำความเข้าใจ* โดยในงานศึกษาหนึ่ง ๆ แม้ว่าจะปรากฏแนวทางใดเป็นแนวทางการศึกษาหลักในขั้นต้นก็ตาม งานศึกษาในอีกแนวทางหนึ่งอาจจะถูกเรียกเข้ามาเสริมเพื่อให้การศึกษาชัดเจนขึ้นได้ด้วยเช่นกัน และการกล่าวว่าแนวทางใดระหว่าง *การอธิบาย* และ *การทำความเข้าใจ* เป็นแนวทางที่ถูกต้องที่สุดสำหรับการศึกษาปรัชญาการเมืองและการวิจัยทางสังคม ก็เป็นสิ่งที่อาจจะไม่สามารถทำได้ ทั้งนี้เพราะในงานศึกษาหรือวิจัยแต่ละงาน เรามักจะให้ความสำคัญกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากกว่าอีกสิ่งหนึ่งเสมอ ขึ้นอยู่กับจุดยืนและมุมมองของผู้ศึกษาว่าต้องการให้งานของตนเป็นไปในทิศทางใดมากกว่ากัน ระหว่างการมุ่งสร้าง *กฎ* หรือชุดคำอธิบายที่ครอบคลุม และสามารถนำไปใช้ได้ทั่วไป หรือการมุ่งทำ *ความเข้าใจ* ปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในแต่ละครั้ง ซึ่งรวมถึงงานเขียนในทางปรัชญาการเมืองที่ต้องการศึกษา โดยนัยนี้ งานศึกษาวิจัยบางชิ้นจึงมีระดับ (degree) ใน *การทำความเข้าใจ* และ *การตีความ* มากกว่าอีกชิ้นหนึ่ง ในขณะที่งานศึกษาบางชิ้น ก็อาจจะมีระดับใน *การอธิบาย* มากกว่า นั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- Abel, T. (1948). The Operation Called Verstehn. **American Journal of Sociology**. 54 (3): 211 – 218.
- Apel, K. (1984). **Understanding and Explanation: A Transcendental-Pragmatic Perspective**. Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology Press.
- Bernstein, R. (1976). **The Restructuring of Social and Political Theory**. Oxford: Basil Blackwell.
- Burns, T. (2011). Interpreting and Appropriating Texts in the History of Political Thought: Quentin Skinner and poststructuralism. **Contemporary Political Theory**. 10(3): 313 – 331.
- Collingwood, R. G. (1994). Human Nature and Human History. in Martin, M. and McIntyre, L. C. (Eds.). **Readings in the Philosophy of Social Science** (pp. 163–171). Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology Press.
- Hume, D. (1739). **A Treatise of Human Nature** [On-line]. Available: <https://people.rit.edu/wlrgsh/HumeTreatise.pdf>.
- Kenny, A. (2006). **Wittgenstein**. Oxford: Blackwell.
- Koselleck, R. (2002). **The Practice of Conceptual History: Timing History, Spacing Concepts**. California: Stanford University Press.
- Koselleck, R. (2004). **Futures Past: On the Semantics of Historical Time**. Tribe, K. (Trans.) New York: Columbia University Press.
- King, G., Keohane, R. O., Verba, S. (1994). **Designing Social Inquiry: Scientific Inference in Qualitative Research**. New Jersey: Princeton University Press.
- Limmanee, A. (2542). **The Political Explanation and Analysis** (in Thai). Bangkok: The Publishing Project of the Faculty of Political Science, Chulalongkorn University.
- Marsh, D. and Stoker, G. (2010). **Theory and Methods in Political Science**. 3rd edition. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Moon, D. (1977). Understanding and Explanation in Social Science: On Runciman's Critique of Weber. **Political Theory**. 5(2): 183–198.
- Murdock, G. P. (1949). **Social Structure**. New York: Macmillan.
- Outhwaite, W. (1975). **Understanding Social Life: The Method Called Verstehen**. London: George Allen & Unwin.
- Runciman, W. G. (1972). **A Critique of Max Weber's Philosophy of Social Science**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Salmon, M. H. (1989). Explanation in the Social Sciences. **Scientific Explanation: Minnesota Studies in The Philosophy of Science**. 13(1): 384–409.
- Schuetz, A. (1953). Common-Sense and Scientific Interpretation of Human Action. **Philosophy and Phenomenological Research**. 14(1): 1 – 38.
- Taylor, C. (1994). Interpretation and the Sciences of Man. in Martin, M. and McIntyre, L. C. (Eds.). **Readings in the Philosophy of Social Science** (pp. 181-211). Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology Press.

Weber, M. (1897). **Definition of Sociology** [On-line]. Available:

<https://www.marxists.org/reference/subject/philosophy/works/ge/weber.htm>.

Winch, P. (1958/1990). **The Idea of a Social Science and its Relation to Philosophy**. London: Routledge & Kegan Paul.